

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT 2019
MAGISTER I ÖVERSÄTTNING
DEL 2: ANALYS

Kultur och syntax

Expliciteringar i en litteraturvetenskaplig text

Författare:
Niklas Lövgren

Handledare:
Mari Mossberg, svenska
Mats Johansson, engelska

Sammandrag

Denna magisteruppsats baseras på en översättning av drygt 6000 ord av en komparativ litteraturvetenskaplig text av Herman Beavers om de amerikanska författarna James Baldwin och Ralph Ellison. Uppsatsen består av tre delar. Den första delen är en källtextanalys där textens kontext och viktigaste drag presenteras enligt den analysmodell som presenteras i Hellspöngs & Ledins bok *Vägar genom texten* (1997). Därefter följer överväganden inför översättningen med en kort diskussion om den strategi som valts ut inför översättningsprocessen. Därefter avslutas arbetet med en fördjupning och analys av ett översättningsproblem. Där analyserar jag expliciteringar av kulturspecifika begrepp och syntaktiskt svåra konstruktioner.

Nyckelord

Akademisk text, expliciteringar, funktionell global strategi, afroamerikansk kultur, litteraturvetenskap, James Baldwin, Herman Beavers, Ralph Ellison, the black experience, the dozens

Engelsk titel

Culture and syntax – the importance of explicitations when translating literary studies

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
2. Källtextanalys	4
2.1 Kontextanalys	5
2.2 Den ideationella strukturen	6
2.3 Den interpersonella strukturen	8
2.4 Den textuella strukturen	11
2.4.1 Meningsbyggnad.....	11
2.4.2 Ordval	13
2.5 Syntes	15
3. Överväganden inför översättning	15
4. Översättningsanalys.....	17
4.1 Pragmatisk explicitering	19
4.2 Frivillig explicitering	23
4.2.1 Innehållsord	23
4.2.2 Funktionsord och referensbindning	25
4.3 Övrig explicitering	28
5. Avslutning	29
Referenser.....	31

1. Inledning

Denna uppsats ingår i magisterarbetet på Facköversättarutbildningen vid Lunds universitet. Magisterarbetet består av två delar: en egen översättning av 6000 ord från engelska till svenska samt denna uppsats, vars syfte är att analysera några av de svårigheter som uppstått under översättningsarbetet.

Texten jag valt att översätta är Herman Beavers litteraturvetenskapliga analys ”Finding Common Ground: Ralph Ellison and James Baldwin”. Texten, som i uppsatsen refereras till som *källtexten* eller *KT*, är en del av antologin *The Cambridge Companion to The African American Novel*, som är redigerad av Maryemma Graham och som gavs ut 2004.

Uppsatsen inleds med en analys av källtexten, följt av ett avsnitt som behandlar de överväganden som varit aktuella inför översättningsarbetet och där min valda översättningsstrategi presenteras. Sedan följer översättningsanalysen, där jag fokuserar på de svårigheter som uppstår vid översättandet av dels kulturspecifika begrepp, dels syntaktiskt svåra konstruktioner, och hur jag med hjälp av expliciteringar försökt lösa dessa svårigheter. Det förekommer gott om citat i både källtextanalysen och översättningsanalysen - dels från källtexten, dels från måltexten. Alla markeringar i citaten är mina egna.

2. Källtextanalys

Denna källtextanalys baseras på Lennart Hellspongs och Per Ledins modell, som beskrivs i deras bok *Vägar genom texten – handbok i brukstextanalys* (1997). Jag inleder med en kontextanalys, för att sedan gå över i en analys av den ideationella strukturen i källtexten, vari jag diskuterar textens innehåll. Efter detta analyserar jag den interpersonella strukturen, där jag diskuterar relationen mellan sändare och mottagare. Detta följs av en analys av den textuella strukturen, där jag diskuterar källtextens form. Slutligen sammanfattar jag textens stil under rubriken ”Syntes”.

2.1 Kontextanalys

Källtexten i denna analys är alltså "Finding Common Ground: Ralph Ellison and James Baldwin", skriven av Herman Beavers. I ett inledande kapitel i antologin *The Cambridge Companion to The African American Novel* (2004) varur texten är hämtad presenteras alla författare som bidragit till antologin i bokstavsordning. Där ägnas Beavers några rader och man informeras om vem han är, var han jobbar och vad han tidigare har givit ut. Källtextförfattaren Herman Beavers är professor i engelska och afroamerikanska kulturstudier vid University of Pennsylvania i USA. Där undervisar han bland annat i kurser i afroamerikansk och amerikansk litteratur, modernism och poesi. Han är också poet och har givit ut litteraturvetenskapliga böcker om författare som till exempel Toni Morrison (University of Pennsylvania 2019).

Antologin gavs ut 2004. Det framgår inte exakt när de enskilda texterna i boken skrevs, men i baksidestexten står det att de är nyskrivna. Boken gavs ut på det brittiska förlaget Cambridge University Press, som ger ut vetenskapliga och akademiska böcker och texter samt kursmaterial till universitetsstudier. Med sina 2000 anställda och 50 kontor runtom i världen, och med en utgivning på 50 000 titlar av författare från mer än 100 olika länder, bör Cambridge University Press kunna betraktas som ett av världens största förlag (Cambridge University Press 2019). Om sig själva och sitt verksamhets syfte säger de att de vill inspirera forskarvärlden och hjälpa människor att nå sina akademiska mål (Cambridge University Press 2019). De är också ett kommersiellt förlag med ett visst ekonomiskt och kommersiellt intresse, så en del av verksamhetens syfte är förstås också ekonomiskt och kommersiellt. Hos förlaget klassas boken som "Academic" och "American Literature". Detta antyder att källtexten kan klassificeras som texttypen "akademisk".

Bland sändarna märks förlaget och författaren Herman Beavers, men även redaktören för antologin, Maryemma Graham, bör nämnas. Till mottagarna hör sannolikt främst studenter på universitetsnivå med god förståelse för det engelska språket och för det litteraturvetenskapliga ämnet.

Textens syfte är att lägga fram en analytisk framställning och jämförelse av de afroamerikanska 1900-talsförfattarna James Baldwin och Ralph Ellison och deras romaner och romankaraktärer, med betoning på fysiska och psykiska skador till följd av svartas utanförskap och utsatthet i det amerikanska samhället. Textens kod kan sägas vara i

samklang med den akademiska verksamhet ur vilken texten är hämtad. Koden är smal och innehåller flera för den litteraturvetenskapliga genren typiska ord, så som ”narrator” ”narrative”, ”omniscience” och ”protagonist”, för att nämna några exempel. Det görs även gott om referenser till kulturspecifika begrepp och företeelser med afroamerikansk förankring, så som ”Nation of Islam” (en svart separatistgrupp som Nationalencyklopedin beskriver som ”en ny religion med starka inslag av svart nationalism”), ”passing” (att som till exempel svart utge sig för att vara vit) och ”The Civil Rights Movement” (Medborgarrättsrörelsen - ett slags samlingsbegrepp för människorättsrörelser i USA under 1900-talet). Fler exempel kommer att analyseras i kapitlet Översättningsanalys. Beavers gör inga ansatser till att förklara dessa begrepp, utan förutsätter att läsaren själv förstår dem eller har möjlighet att själv leta upp och tillskans sig dess betydelser. Detta säger kanske också en del om de tänkta mottagarna. Eftersom kulturspecifika begrepp, så som de nyss exemplifierade, inte förklaras i källtexten kan man tänka sig att texten riktar sig till läsare antingen med erfarenhet av eller intresse för den afroamerikanska kulturen.

2.2 Den ideationella strukturen

Följande avsnitt beskriver källtextens innehåll genom att fokusera på makroteman och – propositioner, textens perspektiv och dess disposition.

Källtextens makrotema, som Hellspong och Ledin definierar som en texts huvudämne (Hellspong & Ledin 1997: 118), kan sägas vara ”Ralph Ellison och James Baldwin”. Textens makroproposition, som Hellspong och Ledin definierar som ett påstående om textens tema (Hellspong & Ledin 1997: 122), kan sägas vara ”Det finns likheter och skillnader mellan hur Baldwin och Ellison framställer svartas utsatthet.” Makropropositionen uttrycker en tes – att texten går ut på att jämföra hur Ellison och Baldwin skildrar svartas utsatthet. Detta tydliggörs redan i textens första mening (KT r. 3). Textens disposition följer sedan temat och propositionen och i slutet av texten återknyter Beavers till den (KT r. 1025).

Vad gäller perspektiv är det två olika perspektiv som dominerar – subjektsperspektiv samt jämförelseperspektiv. Hellspong & Ledin definierar subjektsperspektiv som ”den individuella synvinkeln hos en person”. En form av

subjektsperspektiv är författarperspektivet. Här skiljer Hellspång & Ledin på en närvarande författare (en som använder sig av förstapersonspronomen) och en frånvarande författare. En närvarande författare säger saker som ”**Jag** anser att det är så” och en frånvarande säger att ”Det är så” (Hellspång & Ledin 1997: 136). Någon närvarande författare syns inte i källtexten, utan Beavers döljer sig bakom opersonliga och ganska kategoriska påståenden, vilket vi ser prov på i nedanstående exempel:

(1) Even a cursory analysis of their respective novels leads to the conclusion that each understood suffering to be an inimical part of black life. (KT r. 73)

(2) It is a novel that has a great deal to say about the responsibilities that come with freedom as well as the posturing that accompanies a life in politics. (KT r. 419)

Här är det Beavers som bedömer att till och med en ytlig analys av Baldwins och Ellisons respektive romaner leder till slutsatsen att båda författarna såg lidandet som något som har en skadlig inverkan på svartas liv (1), och det är Beavers som fastslår att romanen (*Juneteenth*) har en hel del att säga om både frihetens ansvar och om den politiska positioneringen (2). Den frånvarande författaren är alltså det betraktande subjektet.

Det andra dominerande perspektivet är som jag nämnde ovan jämförelseperspektivet. Detta perspektiv går ut på att en sak (författare, i det här specifika fallet) relateras med en annan (Hellspång & Ledin 1997: 40). Som jag nämnde inledningsvis kan källtextens syfte sägas vara just att lägga fram en analytisk jämförelse av Ellison och Baldwin. Ett tydligt exempel återfinns i slutet av källtexten:

(3) However, this common ground is by no means easily traversed when we consider the fact that Baldwin's stature as a novelist is overshadowed by his public life and Ellison's public life was thrust upon him by the success of his idiosyncratic approach to the American character in *Invisible Man*. (KT r. 1030)

Här jämför Beavers Baldwins och Ellisons olika kändisskap och vilken roll som kändisskapen spelat i deras författarliv. Ett annat exempel hittar vi i början av källtexten:

(4) For Ellison, the wound becomes something the hero must embrace wholeheartedly [...], whereas in Baldwin the wound is the only readily available sign that pain is meaningful. (KT r. 99)

Här är det de båda författarnas förhållningssätt till den psykiska och fysiska skadan som jämförs (*For Ellison the wound becomes..., whereas in Baldwin...*). Men det är inte bara författarna som Beavers jämför i texten. Han jämför även romanerna med varandra, som i följande exempel:

(5) In a novel that is much longer than either *Go Tell It on the Mountain* or *Giovanni's Room*, Baldwin's ambitious undertaking often goes awry in *Another Country*. (KT r. 761)

Här skriver Beavers att *Another Country* är mycket längre än ett par av sina föregångare (*much longer than...*) och att den inte riktigt håller måttet (*Baldwin's ambitious undertaking often goes awry*). Gemensamt för alla dessa jämförelseexempel är att den som bestämmer jämförelsenormen alltid är densamme som bär subjektsperspektivet – alltså Herman Beavers.

Avslutningsvis ska jag nu återkoppla till vad jag kort berörde i början av detta avsnitt, nämligen dispositionen. Textens överordnade disposition kan sägas vara en additiv tematisk disposition. Detta definierar Hellspong & Ledin som en disposition som låter olika aspekter av samma överordnade tema bli bestämmande för textens rörelse framåt – och temat är som jag sa inledningsvis i detta avsnitt alltså Ellison och Baldwin. Eftersom Beavers först talar om Ellison, och i turordning böckerna *Osynlig man* och *Juneteenth*, för att sedan tala om Baldwin och alla hans romaner i kronologisk ordning kan man fastslå att textens disposition är additiv tematisk.

2.3 Den interpersonella strukturen

I det här avsnittet tar jag upp textens argumentation, modalitet, understrykningar och värderingar.

Om man väljer att analysera textens argumentation utifrån logos, patos, och ethos kan man konstatera att Beavers främst förlitar sig på logos. Detta innebär att han övertygar med hjälp av sakargument och bygger ofta (men inte alltid) sina påståenden och argument på tidigare forskning och kollegor inom litteraturforskningen, samt på exempel ur romanerna han diskuterar. Många av hans argument kommer emellertid direkt från honom själv, vilket antyder spår från både patos (att det handlar om ett engagemang för

ämnet) och ethos (att han förlitar sig på att hans sociala status som professor och forskare på ett av USA:s mest ansedda universitet och det faktum att han är utgiven på Cambridge University Press ska göra honom trovärdig).

Modalitet är också värt att nämna därför att det, för att vara i en analyserande, vetenskaplig text, är ganska sparsamt använt. Beavers attityd visar att han är mycket säker på sina påståenden. Det modala verb som förekommer oftast är ”must”, som används tolv gånger i källtexten. Även understrykningar förekommer i källtexten. Understrykningar definierar Hellspong & Ledin som ”markörer för säkerhet, tillförsikt och auktoritet” (Hellspong & Ledin 1997: 171). Nedan följer ett par exempel:

(1) It is a novel that has **a great deal** to say about the responsibilities that come with freedom as well as the posturing that accompanies a life in politics. (KT r. 416)

Här visar Beavers att han är säker på vad romanen ifråga vill säga och han känner inget behov av att gardera sig och i stället säga något i stil med ”*One could argue* that it is a novel that has...” I nästa exempel på understrykningar talar Beavers om Baldwins och Ellisons betydelse för den amerikanska litteraturen – och han gör det utan förbehåll:

(2) In looking at the retrospective careers of James Baldwin and Ralph Ellison, **it is clear that** each has made lasting contributions to American letters... (KT r. 1025)

Beavers är här säker på sin sak och är så pass övertygad om att de flesta skulle hålla med om hans påstående att han inte garderar sig.

Även värderingar förekommer i texten. Hellspong & Ledin skiljer på två olika typer av värderingar och värdeord, nämligen plusord och minusord. Plusord uttrycker gillande och uppskattning medan minusorden uttrycker ogillande och avståndstagande. (Hellspong & Ledin 1997: 170). I följande exempel är plusorden i fokus och det är tydligt vem av Ellison och Baldwin som Beavers tycker bäst om:

(3) Though none of his novels achieve the level of **accomplishment** demonstrated in *Invisible Man*, Baldwin can nonetheless be regarded as an **important** commentator on American race relations ... (KT r. 225)

Beavers tycker alltså att Ellisons roman *Osynlig man* är mer genomarbetad och lyckad än Baldwins romaner, men han anser ändå att Baldwin förtjänar att lyftas fram som en viktig

röst i den amerikanska etnicitetsdebatten. Senare i texten hittar vi ännu mer kritik riktad mot Baldwin och här är det alltså minusord i fokus:

(4) Moreover, the novel **lacks** the weightiness of *Another Country* or *Giovanni's Room* because nothing happens *inside* the characters. (KT r. 939)

Här ställer han Baldwins roman *If Beale Street Could Talk* mot *Another Country* och *Giovanni's rum* och tar tydlig ställning till fördel för de två sistnämnda och menar att den förstnämnda saknar den tyngd som gjorde de två andra böckerna så bra.

I texten är det alltså i huvudsak Herman Beavers som kommer till tals, men han lyfter vid flera tillfällen fram vad andra forskare och litteraturvetare sagt om författarna och romanerna han skriver om, vilket exemplen nedan illustrerar.

(5) One aspect of the book that **Pinckney** and others recognize is that the homosexual, in this case Arthur, is no longer the figure outside. (KT r. 984)

(6) Though critical reception of the novel was less than enthusiastic, it is worthwhile to consider **John Roberts's** assessment of the novel... (KT r. 818)

Ovanstående (5 & 6) är exempel på referat av vad två litteraturvetare sagt om James Baldwin och några av dennes verk. Att det är fråga om referat tydliggörs genom att Beavers sammanfattar med egna ord vad andra forskare sagt. Men det vanligaste sättet för Beavers att återge vad någon annan har sagt är inbäddningar och citat, och då främst citat från Baldwins och Ellisons romaner. Beavers använder inbäddningar och citat för att styrka egna propositioner och ge exempel på påståenden. Nedan följer ett exempel på en inbäddning:

(7) Writing his memoirs, the invisible narrator achieves a new level of self-consciousness and – and conscientiousness – when he proposes, “the fact is that you carry part of your sickness within you, at least I do as an invisible man. I carried my sickness and though for a long time I tried to place it in the outside world, the attempt to write it down shows me that at least half of it lay within me” (KT r. 370)

Här påstår Beavers först någonting om berättaren i romanen i fråga ("Medan han skriver sina memoarer uppnår den osynlige berättaren en ny nivå av självmedvetenhet ...") och styrker sedan detta påstående med ett citat ur texten. Detta återknyter till det jag sa inledningsvis i detta avsnitt – att Beavers främst använder sig av etos när han argumenterar och bygger ofta (om än inte alltid) sina argument på tidigare forskning eller genom bevis i någon av romanerna han diskuterar.

2.4 Den textuella strukturen

I följande avsnitt diskuteras den textuella strukturen genom källtextens lexikogrammatik där jag går igenom Flesch Reading Ease Formula, inskott, vänstertyngd, långa nominalfraser samt ordval. I det första avsnittet skriver jag om meningsbyggnad och i det andra om ordval.

2.4.1 Meningsbyggnad

Lexikogrammatiken i källtexten är intressant just för att texten är så pass svår. Genom att använda läsbarhetstestet Flesch Reading Ease, som erbjuds gratis på bland annat webbsidan Readabilityformulas.com, kan man ta reda på vilken nivå läsbarheten ligger på. Detta görs genom att räkna ut ett genomsnittligt ordantal per mening och ett genomsnittligt antal stavelser på hundra ord. Texten bedöms på en skala mellan 0 och 100, och ju närmare noll en text hamnar, desto mer svårläst bedöms den att vara. Hamnar en text nära 100 innebär det att den är mycket lättläst (Flesch 1948: 224). Källtexten fick på Flesch-testet cirka 42, vilket innebär att den klassificeras som "Difficult to read" och att den är lämplig för collegestudenter.

Vad som ytterligare försvårar texten – och förlänger meningarna – är de mediala inskotten. Inskott definierar Per Lagerholm i sin bok *Stilistik* (2008) som "ett led som klyver en naturlig tankegång genom att det placeras mellan led som innehållsligt och syntaktiskt hör samman" (Lagerholm 2008: 140). Nedan följer två olika inskott hämtade från källtexten:

(1) The novel begins with the protagonist relating the moment of his grandfather's death, where he provides the narrator with cryptic advice that, due to its ironic nature, will take the entire novel to decipher. (KT r. 307)

(2) Placing James Baldwin and Ralph Ellison side by side, as contemporaries who chose to write novels for the purpose of limning the depths of the American scene, is a critical enterprise that insists as much on a critical leap forward as it does a harkening back. (KT r. 3)

I (1) utgörs inskottet av ett orsakadverbial ("due to..."). I (2) beskriver inskottet vidare Ellison och Baldwin och vad det innebär att placera dem sida vid sida i en komparativ analys. I *Stilistikkompndium* säger Lisa Holm att ett inskott är ett tillägg och inte något som är nödvändigt för att huvudtanken ska förstås (Holm 2018a: 13). Skulle jag ta bort inskotten i de ovanstående exemplen skulle huvudtanken ändå förstås, vilket jag illustrerar i följande exempel där jag strukit inskotten:

(3) The novel begins with the protagonist relating the moment of his grandfather's death, where he provides the narrator with cryptic advice that will take the entire novel to decipher.

Detta är en fullt begriplig och korrekt mening även utan inskottet, vilket även gäller för mening nummer två:

(4) Placing James Baldwin and Ralph Ellison side by side is a critical enterprise that insists as much on a critical leap forward as it does a harkening back.

Vänstertyngd är en annan orsak till att Beavers text präglas av komplicerade meningsstrukturer. Med vänstertyngd menas att en text har ett långt fundament – alltså ett långt förstaled innan det finita verbet (Holm 2018a: 28). Ibland, som i exemplet nedan, inleds meningar med en lång bisats:

(5) If Ellison's novels move away from social realism to embrace surrealism and the expansive, open-ended possibilities of myth, James Baldwin's *Go Tell It on the Mountain* (1953) fuses the *Bildungsroman*... (KT r. 493)

Inte nog med att det är en lång bisats – den är dessutom mycket informationstät. I exemplet talar Beavers dels om Ellisons romaner, dels om både *social realism* och *surrealism*, och han avslutar sedan bisatsen med den långa, utbyggda nominalfrasen *the expansive, open-ended possibilities of myth*. Källtexten innehåller fler långa nominalfraser. Lisa Holm klassar långa nominalfraser som nominalfraser som byggs ut med framförställda och efterställda attribut (Holm 2018a: 17). I ovanstående exempel innebär detta att man tvingas hålla mycket i huvudet innan man kommer till det finita verbet (*fuses*). I andra fall av vänstertyngd inleds meningarna ifråga bland annat med satsförkortningar i form av ett presensparticip, som i följande exempel:

(6) Thinking about the men and women who people the Temple of the Fire Baptized and the fact that many of them were probably Southern migrants whose lives were characterized by the move from segregated, sometimes dehumanizing, conditions to Northern cities in which their living conditions were no less segregated and their prospects no less bright, a child preacher would be... (KT r. 504)

Presensparticipet *thinking about* inleder fundamentet, och därefter förekommer dessutom inte mindre än två långa och koordinerade nominalfraser (*the men and women who ...Baptized*, samt *the fact...bright*). Detta är ett typiskt exempel på när läsningen av källtexten kan sägas vara som svårast.

2.4.2 Ordval

Texten innehåller flera abstrakta ord och ord med oväntade betydelser, vilket försvårar läsningen och inte minst tolkningen av texten avsevärt. På rad 107 i källtexten skriver Beavers följande:

(7) Narration in his fiction, then seeks to achieve a **moral legibility** that will allow his characters...

Det är alltså begreppet *moral legibility* (*moralisk tydlighet*) som försvårar tolkningen. En snabb sökning på begreppet på Google ger cirka 2 500 resultat, och främst tycks det handla om litteraturvetenskap i någon mening och inte sällan med koppling till etnicitetsproblematik, vilket väl överensstämmer med Beavers text. Dock tycks det ändå inte vara något allmänt vedertaget begrepp och någon förklaring till begreppet tycks vara

svår att hitta. Sökningar på lexikon och encyklopedier som *Oxford English Dictionary* (OED) och Wikipedia ger inga sökträffar. Adjektivet *moral* definierar OED på följande vis:

Of or relating to human character or behaviour considered as good or bad; of or relating to the distinction between right and wrong, or good and evil, in relation to the actions, desires, or character of responsible human beings; ethical. (OED Online 2002)

Om substantivet *legibility* skriver OED följande:

The quality of being legible, esp. of being clear enough to read. (OED Online 2016)

Det finns alltså inga oklarheter eller avvikelser hos orden i sig, utan problemet uppstår när Herman Beavers använder sig av den mindre vedertagna frasen bestående av de båda orden, alltså *moral legibility*. Ett annat exempel på ett ord eller begrepp med polysem, svårtydd eller oväntad betydelse är begreppet *legible surfaces* (läsbara ytor). I källtexten används begreppet i följande sammanhang:

(8) [...] *Another Country* provides us with characters whose talents lie in their presentations of **legible surfaces** that the novel's limited omniscient narrator reveals to be manifested on false premises and self-delusion. (KT r. 756)

Semantiskt hänger *legible* och *legibility* samman och OED definierar *legible* på följande vis:

Of handwriting or print: clear enough to read; easily made out.

Samt:

Of text, a written work, etc.: (originally) available for reading; (later usually) comprehensible, intelligible; enjoyable or interesting to read.
gen. That can be easily understood or interpreted; having a readily discernible nature or significance. (OED Online 2016)

Det har alltså med tydlighet och läslighet att göra. Ihop med *surfaces*, som OED definierar på flera sätt, men vars mest relevanta definition torde vara "The outermost part of a solid

object” (OED Online 2012), blir betydelsen svår att utröna. Även i det här fallet är sökträffarna på Google få (knappt 2 000) och på OED och Wikipedia saknas begreppet helt. De sökträffar man får på Google har, precis som i fallet med *moral legibility*, att göra med litteraturvetenskap, men också konsthistoria, teknik och elektronik (CD och CD-rom), och en del träffar handlar om begreppets mer ordagranna betydelse (läsbara ytor, ytor man kan skriva på), men någon tydlig definition av begreppet saknas. Ord och uttryck som dessa försvårar tolkningen av texten då det är oklart vad exakt det är som Beavers menar.

2.5 Syntes

För att sammanfatta vill jag påstå att källtexten är tung och svårläst snarare än lättläst. Den innehåller många mycket långa meningar, flera inskott, vänstertyngd och en del långa ord. Vad som också bidrar till svårigheten är det faktum att texten inte är uppdelad i tydliga underrubriker eller avsnitt, utan allt löper på i en enda lång text. Herman Beavers använder sig förstås av styckeindelning, men inte sällan är styckena mycket kompakta och långa. Texten innehåller också en hel del ämnes- och kulturspecifika ord och uttryck. Detta gör den mer specifik än allmän.

Utän att synas i jagform visar Herman Beavers stundom sin attityd till ämnet i fråga. Det är Beavers tankar och föreställningar vi får följa och då och då låter han personliga åsikter lysa igenom. Det är Beavers som utifrån sig själv påstår att Baldwin inte skrivit något som varit lika fulländat som Ellisons *Osynlig man*, men att han ändå bör betraktas som en viktig röst i den amerikanska rasdebatten. Det är påståenden som detta som gör att texten känns mer subjektiv än objektiv.

3. Överväganden inför översättning

Källtexten är mycket svår, vilket visades ovan med hjälp av bland annat Flesch reading ease-testet. Textens satsstruktur är komplicerad och består av inskott, satsförkortningar och vänstertyngd. Dessutom är texten svår även rent semantiskt, eftersom författaren använder sig av en hel del litteraturvetenskapliga och kulturspecifika begrepp som inte förklaras

samt en del polysema ord och uttryck som saknar vedertagna definitioner. Alla dessa faktorer innebär att måltexten måste anpassas så att läsbarheten på svenska stärks och texten blir mer begriplig. Den globala översättningsstrategi som jag valt är därför en funktionell sådan snarare än en imitativ. Den information som finns i källtexten ska finnas med i måltexten, men aldrig på bekostnad av textens läsbarhet. En annan anledning till att en imitativ global strategi inte är aktuell är för att jag anser att källtextförfattaren inte har en särskild stil eller karaktäristik som är värd att bevara och överföra. Texten är utgiven på Cambridge University Press, vars syfte är att bilda och bidra till lärande, vilket jag i kontextanalysen redogjorde för. Därför är det viktigt att texten framställs på ett sätt som gör att detta pedagogiska och utbildande syfte inte går förlorat.

Detta innebär att en hel del omständliga och komplicerade meningar och satser, där informationen och budskapet inte är alldeles tydligt, expliciteras. Rune Ingo definierar expliciteringar på följande sätt i sin bok *Konsten att översätta* (2007): ”en passage där nya ord men däremot ingen egentlig ny information tillkommer. I praktiken innebär detta att översättaren säger ut sådant som i källtexten kan utläsas ’mellan raderna’” (Ingo 2007: 123). Han säger också att ett sådant förfarande kan vara önskvärt då det underlättar förståelsen av texten för måltextläsaren (Ingo 2007: 124), vilket helt överensstämmer med min globala funktionella strategi. Nedan följer ett exempel på en explicitering där jag inte bara översatt utan också förklarat vad det är jag översatt:

(1a) *Juneteenth* is a novel that ruminates on the vagaries of race in American culture, including a serious treatment of what it means to “**pass**” from black and white [...] (KT r. 421)

Eftersom ”passing” eller ”to pass” saknar en svensk motsvarighet och en icke förklarad ord-för-ord-översättning (”passera som” eller ”tas för”) kan bli svår för en målspråkläsare att begripa valde jag att dels översätta och sedan explicitera betydelsen i en parentes.

(1b) [...] det är en roman som tar upp de etnicitetsmässiga nyckfullheter som finns i den amerikanska kulturen. Detta innefattar även en betydande diskussion gällande vad det innebär att ”utge sig” för att vara svart eller vit [...] (”att utge sig” = ”to pass”, att som till exempel svart utge sig för att vara vit eller vice versa – mitt förtydligande). (MT. 423)

Utöver expliciteringar har den globala, funktionella strategin också inneburit för mig att långa meningar, av vilket texten till stor del består, förkortas. Nedan följer ett exempel på en för källtexten typisk, lång mening.

(2a) Indeed, two of his characters, Leo Proudhammer in *Tell Me How Long the Train's Been Gone* (1968) and Arthur Montana in *Just Above My Head* (1979), suffer heart attacks (in the former, life-threatening; in the latter life-ending) that signify, on the one hand, that these are men who have suffered psychic wounds that take on physical manifestations and, on the other, that they are mortal, that no matter how heroic they may be, they cannot transcend their physical limitations. (KT r. 173)

Här har jag valt att stycka upp denna mening till vad man kan anse vara tre mer behändiga meningar. Detta har jag gjort enkom för att gynna läsbarheten och tydliggöra vad det är som Beavers vill ha sagt.

(2b) Två av hans karaktärer, Leo Proudhammer i *När alla tåg har gått* (1968) och Arthur Montana i *Just Above My Head* (1979) drabbas av hjärtinfarkter. Proudhammer dör inte, men det gör Montana. Dessa hjärtinfarkter ger dels uttryck för mentala lidanden som tar sig fysiska uttryck, dels visar infarkterna att båda karaktärerna är dödliga och hur hjältemodiga de än må vara kan de inte trotsa sina fysiska begränsningar. (MT r. 173)

Källtexten innehåller också en hel del citat ur de romaner och texter som källtextförfattaren Herman Beavers analyserar. I den mån svenska översättningar av dessa romaner och texter existerar och finns tillgängliga använder jag dem, och i annat fall översätter jag själv – detta gäller även vederbörande romaners och texters titlar. I fallet med titlarna har jag alltså helt bortsett från originaltiteln i de fall en svensk titel finns.

4. Översättningsanalys

I detta avsnitt har jag valt ut ett större problemområde att diskutera och analysera, och problemet jag har valt är expliciteringar. I kapitlet om expliciteringar i *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* definierar den ungerska lingvisten Kinga Klaudy

expliciteringar som “the technique of making explicit in the target text information that is implicit in the source text” (Klaudy 2009: 106). Anledningen till att jag kommer att fokusera på expliciteringar har att göra med min globala funktionella strategi. Som jag nämnde i avsnittet ”Överväganden inför översättning” består källtexten till stor del av en hel del omständliga och komplicerade meningar och satser, där informationen och budskapet inte är alldeles tydligt. För att texten ska bli begriplig för en målspråksläsare, vilket är målet med min översättning och min översättningsstrategi, krävs således att jag expliciterar och skriver fram vad det är som källtextförfattaren vill ha sagt.

Klaudy (2009) ligger också till grund för det urval av expliciteringar jag valt att fokusera på. I kapitlet om expliciteringar redogör Klaudy för fyra olika expliciteringskategorier (Klaudy 2009: 106-7). Den första av dessa, ”Obligatory explicitation”, menar Klaudy är sådana expliciteringar som uppstår på grund av syntaktiska och semantiska skillnader språken emellan. Som exempel pekar hon på det faktum att man i ryskan inte använder bestämd artikel, vilket man gör i engelskan. Detta innebär att man i en engelsk översättning från ryskan är tvungen att lägga till bestämda artiklar.

Vad som menas med den andra kategorin, ”Optional explicitation”, menar Klaudy är sådana expliciteringar som är frivilliga på det sättet att grammatiskt korrekta meningar kan konstrueras även utan att man expliciterar, men att texten som helhet kan kännas onaturlig om man låter bli. I sitt kompendium *Översättningslösningar* ger Lisa Holm flera exempel på detta varav följande är ett av dem:

He always walked from Dover Street, put in an elderly man

Han brukade alltid gå **hit** från Dover Street, insköt en äldre man (Holm 2018b: 42)

Tillägget av ordet *hit* i måltexten är idiomatiskt motiverat. Meningen fungerar bra även utan expliciteringen, men känns naturligare och tydligare för en måltextläsare med tillägget *hit*.

Det som hamnar under den tredje kategorin, “Pragmatic explicitation”, är enligt Klaudy de expliciteringar som styrs av kulturspecifika skillnader käll- och målspråskulturer emellan. Här skriver man fram det som är självklart för källspråksläsaren, men som kanske är oklart för målspråksläsaren. KlAUDYs fjärde kategori, ”Translation-inherent explicitation”, definieras av nödvändigheten att formulera på

målspråket idéer som ursprungligen tänkts och formulerats på källspråket. Denna uppdelning har dock kritiserats, av bland andra översättningsforskaren Birgitta Englund Dimitrova, som i sin artikel "Lexikala val som ett drag i översättarstil. En studie av två bulgariska noveller i svensk översättning" skriver att den verkar bygga på delvis olika kriterier (Englund Dimitrova 2013: 57). Självt gör jag bedömningen att uppdelningen passar bra för mitt arbete, mycket tack vare sin översiktlighet och tydliga indelning.

Min egen kategorisering utgår alltså från Klaudys och består av "Optional explicitation", som jag hädanefter kommer att kalla för "frivillig explicitering" samt "Pragmatic explicitation", som jag kallar för "pragmatisk explicitering". Jag inkluderar även en egen, tredje, kategori, som jag kallar för "övrig explicitering", där jag tar upp ett särfall som inte passar in i någon av de andra kategorierna. Anledningen till att jag stryker två av Klaudys kategorier och i stället fördjupar mig i de två återstående är helt enkelt för att de flesta och de mest intressanta och relevanta fallen av explicitering under översättningens gång har varit just pragmatiska och frivilliga expliciteringar. Detta beror på källtextens relativt höga andel kulturspecifika begrepp samt dess relativt många komplexa formuleringar och konstruktioner som tjänar på att expliciteras.

I min översättningsanalys har jag plockat ut sammanlagt sju exempel på expliciteringar ur måltextern – två pragmatiska, fyra frivilliga och en övrig. Jag kommer att definiera och analysera problemet i fråga i varje exempel, resonera kring alternativa lösningar och motivera varför jag valde en lösning framför en annan.

4.1 Pragmatisk explicitering

Mitt första exempel på en pragmatisk explicitering, alltså en explicitering som styrs av kulturspecifika skillnader käll- och målspråskulturer emellan, har att göra med begreppet *the black experience*.

(1a) [...] there grew to be a great need for black writers to fulfill the role of articulating what would come to be understood as "**the black experience**" [...] (KT r. 16)

Begreppet *the black experience* saknar en idiomatisk svensk motsvarighet. På engelska är det däremot ett vedertaget begrepp. En av de som har skrivit om *the black experience* är författaren Norman Coombs. I boken *The Black Experience in America*, från 1972 förklarar han svartas upplevelse av *the black experience* och deras känsla av utanförskap i en vit värld genom ett historiskt perspektiv. Han menar att svarta kom till Amerika under tvång, till skillnad från andra som invandrade. Därutöver förslavades de och de hade en annan hudfärg, och detta, menar Coombs, har gjort deras upplevelse i det vita Amerika unik (Coombs 1972). Aktivisten Bree Newsome tangerar det Coombs säger. I en essä för webbsidan biography.com skriver hon om svarta som ett folk som växte fram ur slaveri, som blivit berövade sitt ursprung och som på grund av detta tvingats forma en helt ny identitet och en ny kultur i ett helt nytt land vilket också givit upphov till en unik erfarenhet – alltså *the black experience* (Newsome 2018). Begreppet kan alltså sägas ha stark förankring i källspråskulturen, men inte i målspråskulturen – och det är detta som gör att en explicitering av begreppet bör vara en pragmatisk sådan.

Eftersom begreppet saknar en vedertagen, idiomatisk svensk motsvarighet ställdes jag inför flera val. Det första var att ord-för-ord-översätta och således ”hitta på” ett motsvarande svenskt begrepp. I *Översättningslösningar* skriver Lisa Holm att ord-för-ord-översättningar innebär att käll- och målspråk i en textpassage uttrycker samma innehåll med en likartad struktur och med ord som är varandras lexikala motsvarigheter. (Holm 2018: 7) En sådan lösning hade i detta fall kunnat se ut som på följande vis:

(1b) Vid samma tid växte det fram ett starkt behov av svarta författare som klargjorde vad **”den svarta upplevelsen”** innebar.

Holm skiljer även på lexikala och syntaktiska ord-för-ord-översättningar. Den lexikala handlar om att hitta en lexikal ekvivalent på målspråket till ett visst ord i källtexten. Den syntaktiska handlar om att meningen kan struktureras på samma sätt på målspråket som på källspråket vad gäller primära satsdelar (Holm 2018: 7). Min lösning hade i så fall klassats som en lexikal ord-för-ord-översättning. Problemet med en sådan lösning hade varit att jag hade fått begreppet att framstå som ett sedan tidigare existerande och vedertaget begrepp. Min uppskattning är att detta hade förvirrat läsaren snarare än skapat förståelse för vad begreppet egentligen innebär och innefattar. Dessutom brister lösningen även rent

idiomatiskt – det låter helt enkelt klumpigt. En annan lösning hade varit att i stället fokusera på dess betydelse. Nedan följer ett exempel på hur det hade kunnat se ut:

(1c) Vid samma tid växte det fram ett starkt behov av svarta författare som klargjorde vad det innebar att leva som svart i ett vitt samhälle.

Denna lösning klassas som en pragmatisk lösning och den påminner också starkt om den lösning som jag slutligen valde, men saknar en i min mening viktig beståndsdel, nämligen själva begreppet *the black experience*. Som jag sa ovan är begreppet vedertaget inom diskursen för amerikansk så kallad raspolitik och ett begrepp som används flitigt av folk som skriver och debatterar om ämnet ifråga. Min bedömning är att begreppet är viktigt att känna till om man är intresserad av ämnet och därför valde jag att behålla det i min översättning. Dock är det minst lika viktigt att känna till vad begreppet faktiskt betyder och därför valde jag att explicitera dess betydelse i en parentes och förtydliga att förklaringen är min egen. Nedan följer min slutliga lösning:

(1d) Vid samma tid växte det fram ett starkt behov av svarta författare som klargjorde vad "the black experience" (**att leva som svart i ett vitt samhälle, mitt förtydligande**) innebar. (MT r. 17)

Ett potentiellt problem med denna lösning är att den förklarande parentesen gör att meningen blir lång, vilket skulle kunna försvåra läsningen. Jag bedömer dock att man vinner tillräckligt mycket vad gäller förståelse för begreppet på att ha med en förklarande parentes för att det ska kännas lämpligt och motiverat.

Mitt andra exempel på pragmatisk explicitering gör gällande begreppet och fenomenet *the dozens*. Nedan följer ett utdrag ur källtexten där begreppet förekommer:

(2a) As a result, *Juneteenth* revisits the territory covered in *Invisible Man*, making use of "African American folktales, the blues, **the dozens**[...]" (KT r. 415)

Även här är det fråga om ett kulturspecifikt begrepp. I sin artikel "'Playing the Dozens': A Mechanism for Social Control" citerar sociologiprofessorn och författaren Harry G.

Lefever folkloristen Roger Abrahams, som definierat *the dozens* som ett slags lek där den ena deltagaren förolämpar den andres familj och åskådarna hetsar fram en replik, varpå den förolämpade känner sig pressad att komma på en tillräckligt kreativ förolämpning som kan rädda vederbörandes och dennes familjs heder. Detta pågår sedan fram och tillbaka tills någon tröttnar eller tills deltagarna blir avbrutna. (Lefever 1980: 73) Lefever skriver också att det främst är svarta amerikaner i de fattigare delarna av USA:s storstadsregioner som utövar leken (Lefever 1980: 73).

Vid mina efterforskningar stod det klart att fenomenet och begreppet saknar en svensk ekvivalent. I USA tycks det däremot vara etablerat, och en rad böcker, artiklar, essäer och webbsidor har ägnats åt *the dozens*, så som Lefevers bok som jag nyss nämnde samt Elijah Walds *The Dozens: A History of Rap's Mama* från 2012. Detta motiverar för mig att klassa även denna explicitering som pragmatisk.

Precis som i ovanstående exempel gällande *the black experience* ställdes jag vid översättandet av *the dozens* inför flera potentiella val och alternativa lösningar. Tanken på en lexikal ord-för-ord-översättning avfärdade jag snabbt eftersom en sådan lösning skulle blivit både orimlig, obegriplig och icke-idiomatisk ("dussin"). Vettigare hade i så fall varit att stryka själva ordet och i stället skriva fram betydelsen med hjälp av ett motsvarande substantiv:

(2b) I *Juneteenth* återvänder Ellison till teman han använde i *Osynlig man* och utnyttjar "afroamerikanska folksagor, bluesen, **förolämpningslekar** [...]"

Problemet med en sådan lösning hade varit att en målspråkläsare möjligen skulle få svårigheter med att förstå vad exakt som åsyftas eftersom "förolämpningslek" inte är ett vedertaget begrepp eller fenomen på svenskan eller i Sverige. Ett tredje alternativ hade varit att låta *the dozens* förbli översatt. Detta hade eventuellt kunnat skapa en känsla av autenticitet – att man lägger sig nära källspråskulturen – men återigen hade begripligheten kommit till korta. Det ska tilläggas att inte heller Herman Beavers, källtextförfattaren, förklarar vad *the dozens* är för något, utan förutsätter av sina tänkta mottagare (universitetsstuderande med insikt i eller förståelse för afroamerikansk kultur) att de sedan tidigare känner till vad det är för något. Eftersom min globala strategi för översättningen är funktionell hade även denna lösning varit mindre bra. Precis som i fallet med *the black experience* är begreppet och fenomenet *the dozens* etablerat inom diskursen för

afroamerikansk kultur och även i det här fallet bedömde jag att begreppet är viktigt att känna till om man är intresserad av ämnet och därför valde jag ändå att behålla det i min översättning. Dock är det minst lika viktigt att känna till vad begreppet faktiskt betyder och därför valde jag att explicitera dess betydelse i en parentes och förtydliga att förklaringen är min egen, helt i enlighet med min funktionella strategi och mitt syfte att framställa en begriplig text.

(2c) *Juneteenth* återvänder till teman som Ellison använde i *Osynlig man* och utnyttjar ”afroamerikanska folksagor, bluesen, **the dozens (en afroamerikansk lek som går ut på att två deltagare utbyter förolämpningar med varandra tills den ena ger upp – mitt förtydligande)** [...]” (MT r. 412)

Även här, precis som med *the black experience*, blir parentesen ganska ”matig” och vissa känner möjligen att läsningen blir tungrodd därav, men informationen man får anser jag vara viktig för ens förståelse för fenomenet i sig, vilket i slutändan rättfärdigar parentesen.

4.2 Frivillig explicitering

Dessa expliciteringar har alltså att göra med sådana expliciteringar som är frivilliga på det sättet att grammatiskt korrekta meningar kan konstrueras även utan att man expliciterar, men att texten som helhet kan kännas onaturlig om man låter bli. Jag har valt att dela upp dem i underkategorier för att tydliggöra skillnaderna mellan de olika exemplen.

4.2.1 Innehållsord

Till denna kategori hör exempel där innehållsord använts för att explicitera och skriva fram vad källtextförfattaren implicit har menat. Nedan följer mitt första exempel ur källtexten:

(1a) Narration in his fiction, then seeks to achieve a moral legibility that will allow his characters to understand their problems as outgrowths of **toxicity and contamination**. (KT r. 107)

Att det förmodligen är miljön som karaktärerna lever i som är giftig och nedsmittad samt orsaken till karaktärernas problem är sannolikt ganska tydligt för en källspråkläsare, men

för en målspråkläsare känns ett sådant förtydligande nästan som ett måste, för att undvika känslan av en knölig konstruktion som den imitativa lösningen nedan ger upphov till.

(1b) Med hjälp av skildringarna i sina berättelser försöker han sedan uppnå ett slags moralisk tydlighet som ska hjälpa romanfigurerna att komma underfund med att deras problem är resultat av **giftighet och smitta**.

Här är det egentligen mycket otydligt vad det är som orsakat den omtalade giftigheten och smittan, varifrån karaktärernas problem härstammar eller vad som egentligen menas, och läser man meningen högt känns den heller inte särskilt idiomatisk eller som något man på svenska skulle säga – utan att den för den delen är ogrammatisk eller *fel* ur rent teknisk synpunkt. Nedan följer min slutgiltiga lösning:

(1c) Med hjälp av skildringarna i sina berättelser försöker han sedan uppnå ett slags moralisk tydlighet som ska hjälpa romanfigurerna att komma underfund med att deras problem är resultat av **en giftig och nedsmittad miljö**. (MT r.107)

Med tillägget och expliciteringen ”en giftig och nedsmittad *miljö*” förstår man lättare varifrån karaktärernas problem härstammar och meningen känns även mer idiomatisk. Det bör dock tilläggas att detta exempel gränsar till Klaudys kategori för obligatoriska expliciteringar eftersom en imitativ lösning, som i exempel 2 ovan, hade känts så pass icke-idiomatisk att den i det närmaste varit inkorrekt.

Nedan följer ett andra exempel på en frivillig explicitering som har med tillägg av innehållsord att göra. Här talar Beavers om en ambivalens som James Baldwin kan ha upplevt, men exakt vad Beavers åsyftar kan i källtexten vara svårt att tolka.

(2a) In many ways, the conflict is a metaphor for what may have been Baldwin's own ambivalence [...] (KT r. 590)

Här är det oklart vad konflikten innebär och vad Baldwin sägs vara ambivalent inför. En källspråkläsare behöver sannolikt läsa om föregående stycke och likaså det efterföljande för att lyckas reda ut vad det hela handlar om. Som översättare hade man

kunnat göra som källtextförfattaren och skriva ”På många sätt är konflikten en metafor för vad som kan ha varit Baldwins egna kluvna känslor/Baldwins ambivalens.” och sedan gått vidare. Det hade varit grammatiskt korrekt och det hade varit idiomatiskt, men det hade inte bidragit till förståelsen för texten utan snarare gjort måltexten lika svår som källtexten. Jag anser också att konstruktionen i källtexten utan ett tillägg som bekräftar vad det är som konflikten rör sig kring känns onaturlig och onödigt krånglig. Med min nedanstående lösning får man omedelbart reda på vad konflikten i fråga gäller, tack vare tillägg av innehållsorden *sexualiteten* och *religionen*, och förhoppningsvis kan man sedan ta till sig resten av stycket utan problem.

(2b) På många sätt är konflikten en metafor för vad som kan ha varit Baldwins egna kluvna känslor **inför sexualiteten och religionen.** (MT r. 593)

Tillägget av vad det är som utgör konflikten och ger upphov till de kluvna känslorna (alltså *sexualiteten* och *religionen*) öppnar upp och förenklar läsningen, och troligtvis slipper man känna att man måste läsa om tidigare stycken.

4.2.2 Funktionsord och referensbindning

Till denna kategori hör fall där syntaktiska ingrepp, så som tillägg av konnektiver, funktionsord och ledfamiljer, utgjort expliciteringarna. Det är fall där expliciteringarna inte varit obligatoriska i någon mening, men där de gjort texten lättare att förstå. Mitt första exempel handlar om additiv konnektion och tillägg av funktionsord. Nedanstående källtextexempel (3a) visar på vikten av att binda samman två sammanhörande påståenden med en konnektiv och hur svårt det blir att följa den röda tråden när en sådan saknas:

(3a) While Murray’s remarks, which appear in his book *The Omni-Americans*, do possess merit, one has to consider, nonetheless, that his analysis considers Baldwin’s fiction solely in terms of its role as racial discourse. We must contend with the novel’s tenacious approach to question of what it means to search for love. (KT r. 779)

I ovanstående exempel kommenterar Herman Beavers en kritikers analys av James Baldwin som raspolitisk debattör. Beavers menar att kritikern förvisso har rätt i det han säger, men att han missar en viktig aspekt – nämligen att Baldwin, inte minst i romanen ifråga (*Another Country*), är minst lika upptagen med jakten på kärlek som han är med rasmotsättningar. Men Beavers binder inte explicit samman de båda påståendena, trots att det senare av de två hänger ihop med det förra. I min mening saknas här ett *also*, som hade tydliggjort att de båda påståendena hör ihop (*We must also contend with the novels tenacious approach [...]*). Utan en additiv konnektiv, som till exempel *also*, blir det i min mening onödigt rörigt, sannolikt även för en källspråkläsare, vilket jag vill undvika i min översättning. I sin artikel om expliciteringar skriver Klaudy att tillägg av konnektiver är en av de vanligare frivilliga expliciteringarna, och att de används för att tydliggöra och stärka kopplingen mellan satsers och meningars (Klaudy 2009: 106). I *Stilistikkompedium* definierar Lisa Holm konnektiver som ”en språklig markör för två meningars (eller satsers) logiska samband.” och konnektivbindning som ”ett samband mellan två meningars (eller satsers) som är markerat med en konnektiv” (Holm 2018a: 19). Holm delar också upp konnektivbindningarna i fyra huvudtyper: additiv, temporal, adversativ och kausal. Nedan följer min lösning, där jag tagit fasta på behovet av en konnektiv.

(3b) Även om Murrays kommentarer, som återfinns i hans bok *The Omni-Americans*, har vissa förtjänster måste man komma ihåg att hans analys endast utgår ifrån Baldwins roll inom USA:s raspolitiska diskurs – vi måste **också** brottas med *Another Country*s orubbliga inställning till frågan om vad det innebär att leta efter kärlek. (MT r. 779)

Jag valde att lägga till den additiva konnektiven ”också” samt bygga ut de båda meningarna till en längre mening. Längre meningars kan i många fall försvåra läsningen, vilket källtexten visar prov på, men i det här fallet, ihop med konnektiven ”också”, underlättar det förståelsen för satserna och visar hur de hänger ihop. Grammatiskt, och även idiomatiskt, hade man kunnat göra som källtextförfattaren och implicitera hur de båda satserna hänger ihop, men det hade alltså försvårat läsningen och förståelsen – därför valde jag i stället att explicitera med hjälp av en additiv konnektiv.

Jag kommer nu att ta upp det fjärde och sista exemplet på frivillig explicitering och det andra som faller under den kategorin Syntax, och den här gången handlar det om ledfamiljer, sambandsled och referensbindning. Sambandsleden är fetmarkerade. Hellspång & Ledin skriver att referenter som är bundna till varandra bildar ledfamiljer och att varje del av ledfamiljen kallas för ett sambandsled. (Hellspång & Ledin 1997: 82). Nedan följer ett exempel ur källtexten:

(4a) If **the first novel** was about the desire to escape, **Baldwin's second novel** informs us that without the capacity to love there is little chance of escape, which means fragments of the past stay with us in spite of our best efforts to eschew them.
(KT r. 621)

Här finns två olika ledfamiljer: *Gå och förkunna det på bergen* vars sambandsled i exemplet är "the first novel" samt *Giovannis rum*, vars sambandsled är "Baldwin's second novel". Källtextförfattaren förutsätter att man som läsare hängt med i kronologin och att man kommer ihåg vilken roman som Baldwin debuterade med och vilken som kom därefter. Det är fullt motiverat och svårt att ifrågasätta, men likväl tycker jag att man som författare (eller översättare) kan göra läsaren en tjänst här, genom att skriva ut titlarna på romanerna ifråga.

En alternativ lösning hade varit att helt enkelt bara skriva ut titlarna och bortse från att skriva vilken som kom först och vilken som följde därpå:

(4b) Om *Gå och förkunna det på bergen* handlade om viljan att fly upplyser *Giovannis rum* oss om att flykt är en omöjlighet om man saknar förmågan att kunna älska.

En sådan lösning är fullt korrekt, både grammatiskt och idiomatiskt, men den gör dock att man förlorar viktig information och en viktig aspekt – nämligen om Baldwins bibliografi och möjligheten att se och följa utvecklingen kring temana flykt och kärlek i hans tidigaste utgivning. Nedan följer den lösning jag till slut valde:

(4c) Om Baldwins första roman, *Gå och förkunna det på bergen*, handlade om viljan att fly upplyser hans andra roman, *Giovannis rum*, oss om att flykt är en omöjlighet om man saknar förmågan att kunna älska (MT r. 622)

Att ha med både kronologin och titlarna på verken ifråga gör möjligen läsningen något tyngre och meningen något längre, men jag anser att fördelarna väger upp för nackdelarna.

4.3 Övrig explicitering

Här ska jag alltså skriva om en explicitering som inte riktigt hör hemma i någon av de andra kategorierna och som krävde mer jobb än en vanlig explicitering. I källtexten står följande:

(1a) We find out that once upon a time, Senator Sunraider was a young boy named, significantly, Bliss. The name comes from Hickman, who is present at the time of his birth and who chooses the name because “that’s what ignorance is.” (KT r. 461)

Här är det fråga om ett slags lek med och referens till det engelska talesättet *ignorance is bliss*. Eftersom en svensk översättning av boken från vilken citatet är hämtat inte existerar valde jag i stället att ge en utförligare förklaring i en fotnot i måltexten. I måltexten skriver jag:

(1b) Vi får reda på att senator Sunraider en gång i tiden var en ung pojke som hette Bliss. Hickman, som var närvarande vid Sunraiders/Bliss födsel, var den som kom på namnet Bliss. Han valde Bliss därför att ”det är det som okunnighet är”. (MT r. 460)

Fotnoten placerades in efter punkten och i fotnoten förklarades innebörden av referensen.

(1c) Bliss betyder salighet eller lycksalighet (Norstedts u.å.). ”Det är det som salighet är” är en referens till talesättet ”Ignorance is bliss”, eller på svenska ”okunnighet är salighet”. (MT fotnot r. 466)

Explicit- och tydliggörandet rör sig i exempel 1c på en närmast metaliknande nivå. Som översättare tvingas man gå in i texten och uttryckligen förklara för läsaren vad som menas med berörda textstycke. En vanlig enkel explicitering direkt i texten hade inte fungerat på grund av att det som ska expliciteras är för komplicerat. Med tanke på hur pass mycket som skulle behöva expliciteras hade det dessutom blivit lite för svårt. Min första tanke var att ha med förklaringarna, dels vad ”bliss” betyder, dels vad som menas med ”Det är det som salighet är”, i parenteser i texten. Jag insåg dock i ett senare skede att det sannolikt skulle bromsa upp läsningen och göra texten både trög och rörig. Att låta bli att explicitera var heller inget alternativ. Det hade fått målspråkläsaren att gå miste om ett viktigt stilgrepp från källtextförfattarens sida därför att många sannolikt hade missat betydelsen och poängen med referensen till talesättet. Ännu ett alternativ, men kanske främst för en översättning av hela romanen, hade varit att översätta namnet Bliss till något passande som möjliggör för ett motsvarande svenskt talesätt, som till exempel Salig. Där får man dock fundera på hur pass smidig och naturlig lösningen känns och, framförallt, hur konsekvent med översättning av namn man bör vara.

Att använda en fotnot kändes som den bästa lösningen därför att man på det viset undviker att störa textens struktur med till exempel långa parenteser. Man slipper också eventuellt krystade översättningar av namnet ifråga och invecklade expliciteringar och utläggningar i löptext.

5. Avslutning

Syftet med denna översättning var att med hjälp av en funktionell global strategi och expliciteringar skapa en översättning som en måltexträslare utan större svårigheter skulle kunna ta till sig. Jag har utgått från språkvetaren Kinga Kludys fyra expliciteringskategorier (Obligatory, Optional, Pragmatic och Translation-Inherent Explications) och utav dessa valt två samt en egen kategori – frivillig explicitering, pragmatisk explicitering samt övrig explicitering. Källtextens svårigheter består dels i dess förankring i en afroamerikansk kulturkontext, vilket har inneburit att flera kulturspecifika termer och företeelser har fått expliciteras, dels dess komplicerade syntax, där tillägg av innehålls- och funktionsord, konnektiver och förtydligande av ledfamiljer utgjort expliciteringarna. Jag har fokuserat på de svårigheter som uppstår vid översättandet av dels

kulturspecifika begrepp, dels syntaktiskt svåra konstruktioner och diskuterat lämpliga (och mindre lämpliga) lösningar samt presenterat mina egna lösningar.

Min bedömning är att de pragmatiska, kulturspecifika expliciteringarna underlättar förståelsen för de kulturspecifika företeelserna för läsaren och bidrar till en bredare förståelse för texten som helhet. De frivilliga, mer syntaxbaserade expliciteringarna, å sin sida, gör läsningen lättare och texten lättare att hänga med i. Min slutsats är alltså att texten tjänat på expliciteringarna och att dessa ökat förståelsen för texten.

Källförteckning

Primär källa:

Beavers, Herman (2004). "Finding Common Ground: Ralph Ellison and James Baldwin".
Graham, Maryemma (red.) *The Cambridge Companion To The African American Novel*.
Cambridge: Cambridge University Press, ss. 189-202.

Sekundära källor:

Baldwin, James. (1955). *Gå och förkunna det på bergen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Cambridge University Press (2019). "What We Do". <https://www.cambridge.org/about-us/what-we-do>. [2019-04-16].

Cambridge University Press (2019). "Who We Are". <https://www.cambridge.org/about-us/who-we-are/history/> [2019-04-16].

Coombs, Norman. (1972). *The Black Experience in America*. Twayne Publishers. Hämtad från: http://www.gutenberg.org/ebooks/67?msg=welcome_stranger#chap1102.

Ellison, Ralph. (1953). *Osynlig man*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Englund Dimitrova, Birgitta. (2013). "Lexikala val som ett drag i översättarstil. En studie av två bulgariska noveller i svensk översättning". Bladh, Elisabeth & Ängsal, Magnus P. (red.) *Översättning, stil och lingvistiska metoder*. Göteborg: Institutionen för språk och litteratur, Göteborgs universitet, 2013, ss. 55-74.

Flesch, Rudolf. 1948. "A New Readability Yardstick". *Journal of Applied Psychology*, 32 (3). Hämtad från:

<http://eds.a.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=f313576f-e685-4a8f-82cf-e4992f3091d9@sessionmgr4007>.

Hellspång, L. & Ledin, P. (1997). *Vägar genom texten – handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Holm, Lisa. (2018a). *Stilistikkompedium*. Lund.

Holm, Lisa. (2018b). *Översättningslösningar*. Lund.

Ingo, Rune. (2007). *Konsten att översätta*. Lund: Studentlitteratur.

Klaudy, Kinga. (2009). "Explicitation". Baker, Mona & Saldanha, Gabriela (red.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. New York: Routledge.

Lagerholm, Per. (2008). *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.

Lefever, Harry G. (1981). "Playing the Dozens": A Mechanism for Social Control. *Phylon*, 42 (1) ss. 73-85. DOI: 10.2307/274886. Hämtad från: <https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/274886>.

Nationalencyklopedin. "Nation of Islam". Hämtad från: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/nation-of-islam>.

Newsome, Bree. (2018). "Resistance and Resilience". Hämtad från: <https://www.biography.com/news/black-history-month-essay-black-experience-in-america-by-bree-newsome>.

Norstedts stora svensk-engelska ordbok (u.å.) "bliss". Hämtad från: <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/ordböcker/#/search/norstedts-stora-en-sv?q=bliss>.

Oxford English Dictionary (2002). "moral, *adj.*". Hämtad från: <http://www.oed.com.ludwig.lub.lu.se/view/Entry/122086?rskey=JNVAPv&result=2&isAdvanced=false#eid>.

Oxford English Dictionary (2016). "legibility, *n.*" Hämtad från: <http://www.oed.com.ludwig.lub.lu.se/view/Entry/107078?redirectedFrom=legibility#eid>.

Oxford English Dictionary (2016) "legible, *adj.* and *n.*" Hämtad från: <http://www.oed.com.ludwig.lub.lu.se/view/Entry/107079?redirectedFrom=legible#eid>.

Oxford English Dictionary (2012). "Surface, *n.*" Hämtad från: <http://www.oed.com.ludwig.lub.lu.se/view/Entry/194886?rskey=nfGwKc&result=1&isAdvanced=false#eid>.

Readability Formulas (2019). <http://www.readabilityformulas.com/freetests/six-readability-formulas.php>.

University of Pennsylvania (2019). *Herman Beavers*. <https://www.english.upenn.edu/people/herman-beavers> [2019-04-16].